

П

Будучи частиною державної політики України, антикорупційна політика є неможливою без відповідного типу контролю за її здійсненням. Урядом України такий контроль покладено на державу та громадянство. З боку держави він забезпечується Кабінетом Міністрів України, спеціально уповноваженим органом (особою) з питань антикорупційної політики в межах їх повноважень, визначених Конституцією та законами України, нормативно-правовими актами Кабінету Міністрів України. Що ж до громадського контролю, то його здійснюють суб'єкти, утворені на громадських засадах у порядку, визначеному законодавством.

При цьому здійснення контролю (як державного, так і громадського) повинно відбуватися з дотриманням таких принципів: неухильного дотримання вимог Конституції та законів України; взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи щодо запобігання та протидії корупції, та їх відповідальності за реалізацію антикорупційної політики; прозорості використання коштів, передбачених для реалізації антикорупційної політики; ефективності використання фінансових та матеріальних ресурсів під час реалізації антикорупційної політики; доступності інформації про діяльність суб'єктів, які здійснюють заходи щодо запобігання та протидії корупції, що не становить державну таємницю; відповідальності посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування за своєчасність, повноту і достовірність інформації, що надається юридичним та фізичним особам, або приховування такої інформації та неналежне реагування на звернення зазначених осіб.

© Я. Лизогуб

ПОЛІТИКА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧА

Складова частина внутрішньої правової політики держави у сфері боротьби зі злочинністю. Кримінально-виконавча політика визначає принципи, стратегію, завдання та напрями правотворчої та правозастосовної діяльності держави у сфері виконання призначених судами покарань особам, що визнані винними у вчиненні кримінальних правопорушень. Кримінально-виконавча політика набуває вираження в кримінально-виконавчому законодавстві, практиці його застосування, рішеннях Конституційного Суду України.

У науці для позначення цього виду політики деякими вченими використовується також термін «політика у сфері виконання покарань».

Теоретичні основи політики у сфері боротьби зі злочинністю загальною та окремих її складових частин, у тому числі кримінально-виконавчої політики, були закладені у працях видатного українського вченого М. П. Чубинського.

Напрями кримінально-виконавчої політики класифікуються з огляду на поділ покарань за зв'язком з ізоляцією від суспільства. Так, на підставі такого поділу можуть бути виділені напрями — у сфері виконання покарань, пов'язаних з ізоляцією від суспільства; у сфері виконання покарань, не пов'язаних з ізоляцією від суспільства.

Кримінально-виконавча політика здійснюється на відповідних рівнях, які перебувають між собою у ієрархічній залежності, що дає можливість створення їх єдиної рівневої системи від розробки до реалізації. Рівневу (ієрархічну) систему кримінально-виконавчої політики утворюють доктринальний (науковий), концептуальний, законодавчий, правовиконавчий, правозастосовний. На доктринальному (науковому), концептуальному та законодавчому рівнях відбувається формування кримінально-виконавчої політики, а на правовиконавчому та правозастосовному — її реалізація.

Залежно від ролі в механізмі розробки та реалізації кримінально-виконавчої політики всі її суб'єкти поділяються на суб'єктів формування кримінально-виконавчої політики та суб'єктів її реалізації.

До суб'єктів, які формують кримінально-виконавчу політику, належать: Верховна Рада України; Президент України; Кабінет Міністрів України; Міністерство юстиції України; Конституційний Суд України; Верховний Суд.

Суб'єктами реалізації кримінально-виконавчої політики виступають: Міністерство юстиції України, Департамент з питань виконання кримінальних покарань, органи пробації, установи виконання покарань, органи державної виконавчої служби, а також військові частини, гауптвахти і дисциплінарний батальйон (у частині виконання окремих видів покарань). Виконуючи завдання з підготовки кадрів для Державної кримінально-виконавчої служби України та підвищення кваліфікації її персоналу, навчальні заклади також опосередковано впливають на реалізацію кримінально-виконавчої політики. До суб'єктів реалізації кримінально-виконавчої політики належать також підприємства установ виконання покарань, які здійснюють господарську діяльність та професійно-технічне навчання засуджених.

Президент України, Верховна Рада України, будучи суб'єктами формування кримінально-виконавчої політики, при здійсненні окремих своїх повноважень відіграють водночас роль суб'єктів її реалізації. Так, Президент України наділений правом помилування, а повноваження Вер-

ховної Ради України щодо реалізації кримінально-виконавчої політики пов'язані з оголошенням амністії.

Учасниками кримінально-виконавчої політики виступають представники інститутів громадянського суспільства (об'єднання громадян, засоби масової інформації, релігійні та благодійні організації, окремі особи), які можуть надавати допомогу органам та установам виконання покарань у виправленні засуджених і проведенні з ними соціально-виховної роботи.

Зміст кримінально-виконавчої політики визначається тими завданнями, які стоять перед даним напрямом політики у сфері боротьби зі злочинністю. Кримінально-виконавча політика визначає порядок реалізації покарань; окреслює стратегію та тактику, форми й методи досягнення мети покарання; визначає режим відбування покарань.

Предмет кримінально-виконавчої політики утворюють: поняття, суб'єкти, об'єкт, предмет та напрями кримінально-виконавчої політики; завдання, джерела та принципи кримінально-виконавчої політики; взаємозв'язки кримінально-виконавчої політики з іншими елементами політики у сфері боротьби зі злочинністю, а саме: кримінально-правовою, кримінально-процесуальною та кримінологічною (профілактичною) політикою; формування та реалізація кримінально-виконавчої політики; ефективність кримінально-виконавчої політики; реформування кримінально-виконавчої політики шляхом її оптимізації.

Завдання кримінально-виконавчої політики перебувають у сферах: визначення видів суспільних відносин, які підлягають правовому регулюванню в процесі виконання-відбування покарань; визначення правового статусу суб'єктів та інших учасників кримінально-виконавчих відносин; удосконалення діяльності кримінально-виконавчої системи шляхом її оптимізації; удосконалення механізмів та порядку виконання-відбування покарань із метою виправлення та ресоціалізації засуджених, а також з метою запобігання вчинення засудженими нових кримінальних правопорушень; удосконалення порядку звільнення від відбування покарання, надання допомоги особам, які звільнені від відбування покарання, а також порядку контролю і нагляду за ними; посилення взаємодії кримінально-виконавчої системи з іншими органами та установами, які беруть участь у боротьбі зі злочинністю, у тому числі з інститутами громадянського суспільства.

Джерелами кримінально-виконавчої політики виступають: Конституція України; міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; кодифіковані акти (Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Кодекс законів про працю України, Цивільний кодекс України, Сімейний кодекс України тощо); закони України; рішення Конституційного Суду України;

підзаконні нормативно-правові акти (акти Президента України та акти Кабінету Міністрів України); міжвідомчі та відомчі нормативні акти; постанови Пленуму Верховного Суду України та правові позиції Верховного Суду; рішення Європейського суду з прав людини.

Залежно від форми державного режиму певної країни, в якому відображається ступінь жорстокості її системи виконання покарань, виділяються такі типи кримінально-виконавчої політики, як: тоталітарний та демократичний.

Демократична форма державного режиму і, відповідно, кримінально-виконавчої політики, є тим ідеалом, який бажає досягнути будь-яке цивілізоване суспільство. Будівництво правової держави в Україні має на меті здійснення саме такого типу кримінально-виконавчої політики. Важливим етапом на цьому шляху стало прийняття 11 липня 2003 року Кримінально-виконавчого кодексу України.

Кримінально-виконавча політика демократичної держави будується на системі принципів, тобто основоположних, керівних ідей, засад, які обумовлюють (виступають фундаментом) формування кримінально-виконавчого законодавства та його застосування в процесі виконання-відбування покарань. Кримінально-виконавча політика України побудована на основі загальноправових принципів: демократизму, поваги до прав і свобод людини, законності, верховенства права, рівності громадян перед законом, гуманізму, соціальної справедливості, участі громадськості в діяльності органів та установ виконання покарань; міжгалузевих принципів: відповідності кримінально-виконавчої політики іншим складовим політики у сфері боротьби зі злочинністю, невідворотності виконання покарання, доцільності, економії репресії, диференціації та індивідуалізації виконання покарання; галузевих принципів, до яких належать: принцип раціонального застосування примусових заходів і стимулювання правослухняної поведінки та принцип поєднання покарання з виправним впливом.

Ефективність кримінально-виконавчої політики визначається як рівень досягнення визначеної мети кримінально-виконавчої політики або як співвідношення результатів реалізації кримінально-виконавчої політики з її метою. При цьому ефективність кримінально-виконавчої політики підлягає оцінюванню як на стадії її формування, так і реалізації.

Літ.: Фріс П. Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми Київ, 2005; Політика у сфері боротьби зі злочинністю України: теоретичні та прикладні проблеми / за заг. ред. проф. П.Л. Фріса та проф. В. Б. Харченка. Івано-Франківськ—Харків, 2016; Кернякевич-Танасійчук Ю. В. Кримінально-виконавча політика України. Івано-Франківськ, 2019.

© П. Фріс, Ю. Кернякевич-Танасійчук